

Мельничук Ольга Федорівна

*доктор юридичних наук, доцент,
декан факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет*

Мельничук Ольга Федоровна

*доктор юридических наук, доцент,
декан факультета менеджмента и права
Винницкий национальный аграрный университет*

Melnychuk Olha

*Doctor of Law Sciences, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Management and Law
Vinnitsia National Agrarian University*

ORCID: 0000-0003-4229-621X

Мельничук Максим Олегович

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри права
Вінницький національний аграрний університет*

Мельничук Максим Олегович

*кандидат юридических наук,
старший преподаватель кафедры права
Винницкий национальный аграрный университет*

Melnychuk Maksym

*Candidate of Law Sciences,
Senior Teacher of the Department of Law
Vinnitsia National Agrarian University*

ORCID: 0000-0001-9196-8751

DOI: 10.25313/2520-2308-2018-7-4127

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ ЯК ЗАСОБУ ІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

ПРАВОВЕ АСПЕКТЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО ЯЗЫКА КАК СРЕДСТВА ИДЕНТИФИКАЦИИ УКРАИНСКОЙ НАЦИИ

LEGAL ASPECTS OF THE STATE LANGUAGE AS THE IDENTIFICATION OF UKRAINIAN NATION

Анотація. У статті розкрито правові аспекти державної мови як засобу ідентифікації української нації. Проаналізовано результати дослідження Центру Разумкова щодо оцінки громадянами основних засад мовної та культурної політики держави. Запропоновано практичні заходи для забезпечення престижності державної мови (прийняття концептуально нового рамкового закону, в якому мову слід розуміти як етнонаціональну ознаку, а не територіальну; якісно покращити соціально-економічну та політичну ситуацію в державі; організувати функціонування державних безоплатних курсів для вивчення української мови; додержуватися законодавчих вимог щодо використання української мови в публічних сферах). З метою гарантування мовних прав національних меншин у сфері освіти рекомендується внесення змін до статті 7 Закону України «Про освіту». Зроблено висновок про те, що останнім часом тенденція до визнання української

мови рідною зростає. Однак це не позначається на існуванні фактичного білінгвізму в державі. За таких умов Україні необхідно, з одного боку, проводити заходи, які зміцнювали б правовий режим української мови як державної, а з іншого – забезпечувати вільний розвиток, використання і захист мов національних меншин, зокрема й російської.

Ключові слова: державна мова, українська нація, мова національних меншин, державна політика, англійська мова.

Анотація. В статті раскрыты правовые аспекты государственного языка как средства идентификации украинской нации. Проанализированы результаты исследования Центра Разумкова относительно оценки гражданами основных принципов языковой и культурной политики государства. Предлагаются практические меры для обеспечения престижности государственного языка (принятие концептуально нового рамочного закона, в котором язык следует понимать как этнонациональную черту, а не территориальную; качественно улучшить социально-экономическую и политическую ситуацию в государстве; организовать функционирование государственных бесплатных курсов для изучения украинского языка; соблюдать законодательные требования по использованию украинского языка в публичных сферах). С целью обеспечения языковых прав национальных меньшинств в сфере образования предлагается внесение изменений в статью 7 Закона Украины «Об образовании». Сделан вывод о том, что в последнее время тенденция к признанию украинского языка родным растет. Однако это не сказывается на существовании фактического билингвизма в государстве. При таких условиях Украине необходимо, с одной стороны, проводить мероприятия, которые укрепляли бы правовой режим украинского языка как государственного, а с другой – обеспечивать свободное развитие, использование и защиту языков национальных меньшинств, в том числе и русского.

Ключевые слова: государственный язык, украинская нация, язык национальных меньшинств, государственная политика, английский язык.

Summary. The article reveals the legal aspects of the state language as a means of identifying the Ukrainian nation. The results of the research of Razumkov Center on the assessment of citizens of the basic principles of the language and cultural policy of the state were analyzed. The scientific novelty lies in that the study proposes practical measures to ensure the prestige of the state language (the adoption of a conceptually new framework law in which language should be understood as an ethnonational attribute rather than a territorial one; qualitatively improve the socio-economic and political situation in the state; organize the functioning state free-of-charge courses for studying the Ukrainian language; adhere to the legislative requirements regarding the use of Ukrainian language in public spheres). In order to guarantee the language rights of national minorities in the field of education, it is proposed to amend Article 7 of the Law of Ukraine «On Education». Recently the tendency of recognizing Ukrainian as a native language is growing. However, this does not affect the existence of actual bilingualism in the state. Under such conditions Ukraine must, on the one hand, take measures that would strengthen the legal status of Ukrainian language as a state language, and, on the other hand, ensure a free development, use and protection of the languages of national minorities, including Russian.

Key words: state language, ukrainian nation, language of national minorities, state policy, english language.

Постановка проблеми. Роль мови для культурного розвитку окремої людини та суспільства беззаперечна. Завдяки мові людина реалізується як особистість, збагачує свій духовний світ, підвищує рівень культурного розвитку. Істинним є вислів: «Скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина». Мова ідентифікує людину, вказуючи на її приналежність до нації, народу, держави. Вона, будучи засобом комунікації, за ефективної державної політики, сприяє інтеграції суспільства та забезпечує його розвиток. На жаль, мовне питання в Україні, з моменту здобуття її незалежності, стало об'єктом політичних спекуляцій. Саме спекуляція на мовній проблемі була використана окремими політиками для розпаду сепаратизму на сході та півдні України. Потрібно визнати, що консенсусу в мовному питанні не знайдено до цих пір. Не ви-

падково народні депутати внесли до Верховної Ради України три законопроекти: «Про мови в Україні» № 5556, «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» № 5669, «Про державну мову» № 5670 [19]. На нашу думку, дискурс та рекомендації Венеціанської комісії щодо застосування статті 7 Закону України «Про освіту» також актуалізують вказану проблему [3]. Як бачимо, питання державної мови в Україні є актуальним як в теоретичній, так і в практичній площині та потребує проведення дослідження в означеному напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовне питання, будучи актуальним і багатоаспектним, стало предметом дослідження учених у різних галузях науки. Передусім відзначимо колективну монографію «Мовна ситуація в Україні: між

конфліктом і консенсусом» [8], в якій комплексно, а саме з історичного, соціологічного, політологічного та юридичного аспектів, розкрито мовну проблему. У контексті нашого дослідження заслуговують на увагу й інші праці. Аналіз трьох законопроектів про мови досліджувала О. В. Ялова [19]. Перспективи надання англійській мові статусу другої державної мови проаналізувала О. В. Червякова [18]. Однак, з огляду на невирішеність мовної проблеми в умовах загострення суспільно-політичної ситуації в Україні, на нашу думку, поглибленого вивчення потребує проблема, пов'язана з утвердженням державної мови та водночас забезпеченням мовних прав національних меншин.

Формулювання цілей статті. Метою статті є з'ясування ролі державної мови як засобу ідентифікації української нації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Завдяки мові люди спілкуються між собою, передають від покоління до покоління традиції, культуру, історію свого народу, розвиваючи таким чином національну ідентичність. Роль державної мови для консолідації нації унікальна, адже вона «гарантує розвиток ідентичності суспільства у державі, і в подальшому забезпечить взаємне спілкування між та в межах складових частин населення» [2]. Слід відзначити, що переважна більшість європейських держав визнає державною мову титульної нації, яка історично сформувалась і автохтонно існує на території держави, становить більшість її населення і дала назву цій державі. Це — Італія, Німеччина, Португалія, Франція, а також всі держави центральної і східної Європи (за винятком Білорусі), прибалтійські і скандинавські країни (за винятком Фінляндії), Болгарія, Румунія, Сербія, Туреччина та інші [1, с. 252]. З метою забезпечення консолідації нації політику державної одномовності проводить і США, проголосивши офіційною мовою англійську. Відтак необхідність формування національної свідомості та потреба збереження і розбудови державності спонукає нації до надання окремій мові або рідше декільком — конституційного статусу державної. Не стала винятком і Україна, яка в статті 10 Конституції України проголосила державною мовою українську [6]. У такий спосіб український народ, як громадяни України всіх національностей, утвердив українську націю, що історично склалася на певній території.

Закріплення на конституційному рівні правового режиму української мови зумовлено об'єктивними чинниками. Українська мова «зародилася, розвивається і функціонує разом із народом, якому належить», вона є мовою титульної нації, тобто «тієї частини населення держави, відповідно до на-

ціональності якої і названа ця держава» [20, с. 109]. Не дивлячись на те, що Україна багатонаціональна держава, в якій крім українців, що становлять основне населення і переважають в усіх регіонах держави (за винятком Криму, де більшість — росіяни, а корінним етносом є кримські татари), тут живе понад 90 народів, носіїв близько 79 мов [7, с. 94], все ж, 69 відсотків громадян вважають рідною мовою українську. Відзначимо, що в Україні тенденція визнання української мови рідною зростає — з 61 відсотка громадян у 2011 р. до 69 — у 2016 р. Чого не скажеш про її впровадження у практику за регіонами України, між якими зберігаються істотні відмінності. Так, якщо в Західному, Центральному та Південному регіонах більшість опитаних назвали рідною українську мову (97, 86 і 63 відсотки відповідно), то у Східному регіоні та Донбасі — російську (52 і 66 відсотки відповідно) [5, с. 8]. Тому, не поступаючись у визнанні української мови державною, необхідно взяти до уваги мовну ситуацію, характерну для Східного регіону та Донбасу, з метою законодавчого врегулювання та забезпечення реалізації прав носіям мов національних меншин.

Мовна ситуація, що склалася в Україні, як і в інших пострадянських країнах, має історичне та політичне пояснення. Не заглиблюючись у причини білінгвізму в Україні, його необхідно прийняти як даність, обумовлену об'єктивними чинниками. Не випадково в Конституції України гарантується вільний розвиток, використання і захист передусім російської мови з поміж інших мов національних меншин України. Але слід розмежовувати статус мови як державної і право на вільний розвиток інших мов, зокрема й російської. Адже українська мова є «обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом» [17]. На думку В. Ф. Погорілка, державна мова відрізняється від інших за такими ознаками: 1) мова офіційного спілкування громадян певної держави; 2) офіційна мова діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; 3) мова, обов'язкова для вивчення у закладах освіти; 4) мова державних ЗМІ; 5) основна мова в діяльності політичних партій та інших громадських об'єднань; 6) офіційна мова політичних, освітніх, наукових та інших форумів [10, с. 96]. Таким чином, українська мова має особливий статус, як державна. На жаль, в Законі України «Про засади державної мовної політики» (далі — Закон) [12], всупереч статтям 10,

92 Конституції України, рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. № 10 рп/99 у справі про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови, відбулось закріплення у неконституційний спосіб офіційної багатомовності в Україні. При цьому законодавцем проігноровано конституційну вимогу щодо порядку застосування мов виключно законами України, а не підзаконними актами органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування. На нашу думку, закріплена офіційна багатомовність не сприяє утвердженню статусу української мови як державної. Крім того, офіційна багатомовність потребує додаткового бюджетного фінансування, адже, як зазначено в Законі, «акти вищих органів державної влади потребують офіційної публікації державною, російською та іншими регіональними мовами або мовами меншин» [12, с. 10]. Прирівнювання української та інших мов суперечить галузевим законам, які закріплюють державну мову як обов'язкову для використання, і, крім того, не мають механізмів реалізації офіційної багатомовності. Скажімо, відповідно до частини 2 статті 14 Закону держава гарантує можливість здійснювати судові провадження регіональною мовою (мовами), гарантією чого є добір суддівських кадрів. Але це положення суперечить частині 1 статті 10, частині 3 статті 127 Конституції України [6], статті 12 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII [16]. Подібних прикладів прирівнювання російської та інших мов національних меншин до правового режиму державної у Законі чимало. Вбачається, що законодавець проігнорував тлумачення Конституційного Суду України статті 10 щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України.

На нашу думку, не зважаючи на багатонаціональність України, саме українську мову, як мову титульної нації, як етнонаціональну ознаку, а не як територіальну, український народ утвердив за державну. Саме тому нею повинні послуговуватися органи державної влади та органи місцевого самоврядування, вона повинна домінувати в публічних сферах життя. Навіть у поліетнічній Бельгії, після тривалої мовної конфронтації, у Конституції закріплено правило: «Використання мов, прийнятих у Бельгії, не є обов'язковим; воно може бути регламентовано лише законом і лише стосовно актів державної влади та для судочинства» [9].

Цілком логічним виглядає обов'язок державних службовців «використовувати державну мову під

час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації» [11, с. 7]. Адже державний службовець виконує покладені на нього завдання і функції держави, а це закріплює за ним сукупність прав і обов'язків, яких не має в інших осіб. Тому серед законодавчо встановлених вимог для зайняття посади державного службовця є знання державної мови, визначення рівня вільного володіння якою викладений у «Порядку атестації осіб, які претендують на вступ на державну службу, щодо вільного володіння державною мовою» [14].

Інколи зустрічаються пропозиції науковців щодо надання статусу другої державної мови англійській [18]. Однак це суперечить частині 1 статті 10 Конституції України. Якщо навіть гіпотетично припустити запровадження другої державної мови в Україні, то це потребувало б внесення змін до розділу 1 «Загальні засади» Конституції України шляхом ухвалення законопроекту не менш ніж двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України та затвердження його всеукраїнським референдумом, призначеним Президентом України. В нинішніх складних соціально-економічних і політичних умовах видатки з державного бюджету на цю мету є недоцільними і невиправданими. Тому не потрібно гратися в подібні ігри. Очевидним є те, що питання офіційної двомовності в Україні штучно створене, політизоване та використовується найчастіше для маніпуляції виборцями.

В умовах існуючого білінгвізму в Україні та за потреби забезпечення особистісної комунікації українською мовою як державною на порядку денному стоїть питання прищеплення поваги до останньої. Адже, як свідчить історія, саме державна політика неповаги до української мови, звичаїв і традицій, їх викорінення за часів Російської імперії та радянської державності, за винятком нетривалого періоду псевдоукраїнізації, ледь не стала причиною втрати української самобутності. На нашу думку, формування почуття поваги до мови можна забезпечити шляхом усвідомлення її корисності, необхідності, уживаності. Для того, щоб слова були звичними, рідними, їх потрібно чути в сім'ї, радіоєфірі, з екрану телебачення, на вулиці тощо. Дослідження Центру Разумкова підтверджують, що мовні практики формуються на ранніх етапах соціалізації особистості — в ранньому дитинстві. Відповідаючи на питання «Що найбільшою мірою визначає вибір мови, якою Ви розмовляєте?», найчастіше респонденти обирають варіант відповіді — «цією мовою я розмовляю з дитинства» (41 відсотків). 12 відсотків опитаних дали відповідь «ця мова є найбільш поширеною в місті

(селі), де я живу, нею розмовляють більшість жителів», 9 — «цією мовою розмовляють в моїй сім'ї», 5 — «цією мовою я навчався в школі» [5, с. 8]. Як бачимо, прагматичні чинники не є визначальними для мовлення рідною мовою. Не є вони провідними і для мотивації вживання державної мови. Для того, щоб державна мова була поширеною в суспільстві і сприймалася як рідна, необхідно створити відповідні умови, а саме здійснити низку практичних заходів. По-перше, бажання вивчати нерідну мову виникає тоді, коли вона забезпечує добробут людини та сім'ї. Престижність мови на психологічному рівні пов'язується з могутністю, величию держави. У цьому контексті доцільно згадати «відомі соціально-психологічні експерименти американських учених К. Кларк та М. Кларка: коли дітям негрів пропонували вибирати між чорношкірими й білошкірими ляльками, вони зупиняли вибір на білошкірих ляльках, адже все те, що пов'язувалося з білими американцями, сприймалося за краще, вище, досконаліше» [8, с. 362]. На сьогодні це можна екстраполювати на англійську мову, якою послуговуються заможні американці, англійці та інші народи. Тому повагу до української мови необхідно формувати, передусім, шляхом подолання існуючих соціально-економічних і політичних проблем, підвищення добробуту населення. Доречно зауважити, що саме цей чинник визнали українці (67 відсотків) як шлях консолідації українського суспільства [5, с. 11]. І це є зрозумілим, оскільки повноцінне забезпечення будь-яких конституційних прав, зокрема і мовних, спроможна здійснити лише заможна держава.

По-друге, в усіх регіонах України мають функціонувати державні безоплатні курси для вивчення української мови. Використання державної мови повинно синхронно супроводжуватися удосконаленням її мовлення. Часто за культурою мови можна визначити навіть приналежність людини до певної соціальної групи чи регіону. Власне оцінювання респондентів щодо рівня знань української мови за п'ятибальною шкалою становить в середньому 3,9 балів. За результатами опитування найбільшу потребу в оволодінні нею висловили жителі Донецької та Луганської областей (33 відсотка) [5, с. 9]. На нашу думку, державні безоплатні курси для вивчення української мови стали б консолідуючим чинником суспільства, були б демонстрацією турботи держави про своїх громадян і водночас важливою гарантією всебічного розвитку і функціонування державної мови.

По-третє, для зайняття відповідних посад в органах державної влади та органах місцевого самоврядування має виконуватися кваліфікаційна вимога щодо воло-

діння державною мовою. Люди повинні знати, що володіння українською мовою — то шлях до кар'єрного зростання. Це спрацьовує навіть на психологічному рівні — якщо українською мовою послуговується еліта держави, то чому б не вчиняти так само.

По-четверте, необхідно дотримуватися законодавства щодо використання української мови в сферах інформації і зв'язку. В нинішньому інформаційному суспільстві особливої ваги набуває зростання іміджу української мови завдяки засобам масової інформації. Інтернет, «радіо й телебачення прищеплюють певні моделі мовної поведінки, виховують національну гідність і формують мовну й національну свідомість глядачів і слухачів» [8, с. 352]. У зв'язку з цим важливо, щоб кількісні пропорції вживання мов дотримувалися на телебаченні і радіомовленні, щоб рейтингові програми (гумористичні, пісенні, концертні) велися українською мовою.

По-п'яте, популяризація державної мови, виховання поваги до неї суттєво залежить від навчальних закладів, точніше від тієї культурної і мовної політики, яку пропагують педагогічні колективи. Тому схвалюємо закріплення у ст. 54 Закону України «Про освіту» обов'язку педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників «виховувати у здобувачів освіти повагу до державної мови та державних символів України, національних, історичних, культурних цінностей України, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання України» [15]. З метою захисту державної мови та забезпечення її розвитку вважаємо виправданим узаконення української мови як мови освітнього процесу в закладах освіти. Це означає, що в навчальних закладах всі форми освітнього процесу повинні проводитися державною мовою. Водночас посилення державної мови шляхом запровадження її обов'язковості в закладах освіти, на нашу думку, не повинно обмежувати мовні права національних меншин. Адже частина 5 статті 53 Конституції України гарантує останнім право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства [6]. Натомість у Законі України «Про освіту» гарантується право осіб, які належать до національних меншин України, навчатися в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної та початкової освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідної національної меншини. Реалізація цього права забезпечується шляхом створення окремих класів (груп) з навчанням мовою відповідної національної меншини поряд із державною мовою і не поширюється на класи (групи) з навчанням українською мовою [15, ст. 7]. Однак, на нашу думку, порівняно з статтею

53 Конституції України, ці законодавчі положення звужують мовні права національних меншин, оскільки вона гарантує право на навчання рідною мовою не лише в комунальних, але й державних навчальних закладах. Відповідно до статті 22 Конституції України «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» [5]. Щоправда, певною мірою гнучкість вирішення мовного питання національних меншин простежується у частині 5 статті 7 освітнього закону, відповідно до якої «за бажанням здобувачів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти заклади освіти створюють можливості для вивчення ними мови корінного народу, національної меншини України як окремої дисципліни» [15]. У зв'язку з цим вважаємо, що необхідно доповнити Закон України «Про освіту» правом національних меншин навчатися, поряд із державною мовою, рідною мовою не тільки в комунальних, але й у державних навчальних закладах. Крім того, потрібно закріпити право приватних навчальних закладів самостійно визначатися з мовою освітнього процесу, як це практикується у європейських державах.

Водночас вважаємо обґрунтованим розвиток конституційного положення у Законі України «Про освіту» щодо сприяння державою вивчення мов міжнародного спілкування, насамперед англійської мови, в державних і комунальних закладах освіти. Це не випадково, адже в більшості країн ЄС англійська є першою з іноземних мов, яка вивчається в школах. Необхідно враховувати, що «англійська мова на хвилі глобалізації підкорила сучасний світ і стала основним засобом міжкультурної комунікації» [4, с. 130]. Оскільки англійська домінує серед мов міжнародного спілкування, то володіння нею не тільки забезпечує шлях до європейської інтеграції, але й відкриває громадянам більші можливості реалізації своїх прав у соціальній, економічній, культурній сферах.

З огляду на євроінтеграційні процеси, що проходять в Україні, законодавець гарантує можливість викладання у закладах освіти відповідно до освітньої програми однієї або декількох дисциплін двома чи більше мовами — державною мовою, англійською

мовою, іншими офіційними мовами Європейського Союзу [15, ст. 7]. Володіння декількома іноземними мовами — це європейська практика, яку необхідно впроваджувати в українському суспільстві. Тому не випадково наразі серед критеріїв оцінки науково-педагогічної або наукової діяльності здобувачів вчених звань встановлено володіння іноземною мовою країн Європейського Союзу відповідно до Загальноєвропейської рекомендації з мовної освіти (на рівні не нижче B2) [13].

Висновки. Українська мова, як природна мова титульної нації, яка зародилася та еволюціонує синхронно з народом, закономірно визнана на конституційному рівні державною мовою. Вона є засобом ідентифікації української нації, що усвідомлює більшість населення України. Останнім часом тенденція до визнання громадянами української мови рідною зростає. Однак це не позначається на існуванні фактичного білінгвізму в державі. За таких умов Україні необхідно, з одного боку, проводити заходи, які зміцнювали б правовий режим української мови як державної, а з іншого — забезпечувати вільний розвиток, використання і захист мов національних меншин, зокрема й російської.

З метою належного забезпечення престижності, статусності української мови, державі потрібно здійснити низку основних заходів, а саме: прийняти концептуально новий рамковий закон про мови, в якому врегулювати відносини з позиції мови як етнонаціональної ознаки, а не територіальної; якісно покращити соціально-економічну та політичну ситуацію, забезпечивши добробут народу; організувати функціонування державних безоплатних курсів для вивчення української мови; додержуватися законодавчих вимог щодо використання української мови в публічних сферах та державних і комунальних навчальних закладах.

Гарантуючи розвиток української мови, держава водночас не повинна обмежувати мовні права національних меншин загалом та у сфері освіти зокрема. У зв'язку з цим потрібно внести зміни до статті 7 Закону України «Про освіту» щодо права національних меншин навчатися, поряд із державною мовою, рідною мовою не тільки в комунальних, але й у державних навчальних закладах.

Література

1. Абрамова Д.С. Зарубіжний досвід формування та реалізації мовного законодавства і можливості його використання в Україні / Д.С. Абрамова // Актуальні проблеми державного управління. — 2014. — № 2. — С. 248–254.
2. Висновок Венеціанської Комісії щодо Закону Про державну мову словацької республіки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD\(2010\)035-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD(2010)035-e.asp).
3. Висновок Венеціанської комісії щодо освітнього закону. Текст документа [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.euointegration.com.ua/articles/2017/12/8/7074838/>.
4. Голик С. Англійська мова як lingua franca у сучасному світі: глобалізаційні виклики / С. Голик // Актуальні питання гуманітарних наук. — 2015. — Вип. 14. — С. 125–131.
5. Консолідація українського суспільства: шляхи, виклики, перспективи. Інформаційно-аналітичні матеріали до фахової дискусії 16 грудня 2016 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old.razumkov.org.ua/upload/Identi-2016.pdf>.
6. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р. / Відомості Верховної Ради. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
7. Мовна карта України // Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького; Редкол.: Ю.І. Римаренко (відп. ред.) та ін. — К.: Довіра: Генеза, 1996. — 942 с.
8. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. — К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. — 398 с.
9. Окрема думка судді Конституційного Суду України Мироненка О.М. у справі № 1–6/99 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/na10d710-99/paran2#n2>.
10. Погорілко В.Ф. Державна мова / Юридична енциклопедія: В 6 т. // Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: «Укр. енцикл.», 1998. — Т. 2: Д–Й. — 1999. — 744 с.
11. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII / Відомості Верховної Ради. — 2016. — № 4. — Ст. 43.
12. Про засади державної мовної політики: Закон України від 3 липня 2012 року № 5029-VI / Відомості Верховної Ради. — 2013. — № 23. — Ст. 218.
13. Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам: наказ Міністерства освіти і науки від 14 січня 2016 р. № 13 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16>.
14. Про організацію проведення атестації осіб, які претендують на вступ на державну службу, щодо вільного володіння державною мовою: постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2017 р. № 301 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249955971>.
15. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII / Відомості Верховної Ради. — 2017. — № 38–39. — Ст. 380.
16. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради. — 2016. — № 31. — Ст. 545.
17. Рішення Конституційного Суду України. Справа № 1–6/99 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99>.
18. Червякова О.В. Мовне питання крізь призму механізму державного управління у сфері культури / О.В. Червякова // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. — 2017. — № 3. — С. 17–22.
19. Ялова О.В. Мовна політика в Україні в контексті законопроектів про мови / О.В. Ялова // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. — 2017. — № 1 (102). — С. 21–28.
20. Янковська Г.В. Сутність поняття «Державна мова» / Г.В. Янковська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки. — Вип. 4. — Т. 1. — 2014. — С. 106–111.

References

1. Abramova D.S. Zarubizhnyi dosvid formuvannia ta realizatsii movnoho zakonodavstva i mozhlyvosti yoho vykorystannia v Ukraini / D.S. Abramova // Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia. — 2014. — № 2. — S. 248–254.
2. Vysnovok Venetsianskoi Komisii shchodo Zakonu Pro derzhavnu movu slovatskoi respubliky [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: [http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD\(2010\)035-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD(2010)035-e.asp).
3. Vysnovok Venetsianskoi komisii shchodo osvitnoho zakonu. Tekst dokumenta [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.euointegration.com.ua/articles/2017/12/8/7074838/>.
4. Holyk S. Anhliiska mova yak lingua franca u suchasnomu sviti: hlobalizatsiini vyklyky / S. Holyk // Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. — 2015. — Vyp. 14. — S. 125–131.

5. Konsolidatsiia ukrainskoho suspilstva: shliakhy, vyklyky, perspektyvy. Informatsiino-analitychni materialy do fakhovoi diskusii 16 hrudnia 2016 r. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://old.razumkov.org.ua/upload/Identi-2016.pdf>.

6. Konstytutsiia Ukrainy, pryiniata 28 chervnia 1996 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady. — 1996. — № 30. — St. 141.

7. Movna karta Ukrainy // Mala entsyklopediia etnoderzhavoznavstva / NAN Ukrainy. Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho; Redkol.: Yu. I. Rymarenko (vidp. red.) ta in. — K.: Dovira: Heneza, 1996. — 942 s.

8. Movna sytuatsiia v Ukraini: mizh konfliktom i konsensusom. — K.: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 2008. — 398 s.

9. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Myronenka O. M. u spravi № 1–6/99 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/na10d710-99/paran2№n2>.

10. Pohorilko V. F. Derzhavna mova // Yurydychna entsyklopediia: V 6 t. / Redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (holova redkol.) ta in. — K.: «Ukr. entsykl.», 1998. — T. 2: D–Y. — 1999. — 744 s.

11. Pro derzhavnu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 10 hrudnia 2015 r. № 889-VIII // Vidomosti Verkhovnoi Rady. — 2016. — № 4. — St. 43.

12. Pro zasady derzhavnoi movnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 3 lypnia 2012 roku № 5029-VI // Vidomosti Verkhovnoi Rady. — 2013. — № 23. — St. 218.

13. Pro zatverdzhennia Poriadku prysvoiennia vchenykh zvan naukovym i naukovo-pedahohichnym pratsivnykam: nakaz Ministerstva osvity i nauky vid 14 sichnia 2016 r. № 13 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16>.

14. Pro orhanizatsiiu provedennia atestatsii osib, yaki pretenduiut na vstup na derzhavnu sluzhbu, shchodo vilnoho volodinnia derzhavnoiu movoiu: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26 kvitnia 2017 r. № 301 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249955971>.

15. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 5 veresnia 2017 roku № 2145-VIII // Vidomosti Verkhovnoi Rady. — 2017. — № 38–39. — St. 380.

16. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 r. № 1402-VIII // Vidomosti Verkhovnoi Rady. — 2016. — № 31. — St. 545.

17. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. Sprava № 1–6/99 [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99>.

18. Cherviakova O. V. Movne pytannia kriz pryzmu mekhanizmu derzhavnogo upravlinnia u sferi kultury / O. V. Cherviakova // Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv. — 2017. — № 3. — S. 17–22.

19. Yalova O. V. Movna polityka v Ukraini v konteksti zakonoproektiv pro movy / O. V. Yalova // Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav. — 2017. — № 1 (102). — S. 21–28.

20. Yankovska H. V. Sutnist poniattia «Derzhavna mova» / H. V. Yankovska // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia yurydychni nauky. — Vyp. 4. — T. 1. — 2014. — S. 106–111.